

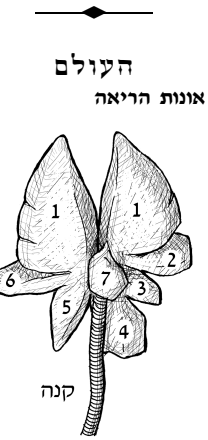
יתיר — קצורה ליה לרנא דכנטול דמי. ולית הלכתא כוותיה, כדאמרין בסמוך, ורשמי שהכשירה מורי רבינו יעקב. אבל נחסיר וחליף הלכה כמותו, ליה ליה מאן דפליג. אמר ליה — רב אחא לטנא כשילא מן הצית. מאי אמר לך — מרימר. אמר ליה — דלמא לא עיין צה שפיך, דקצורה ליה לרנא אחא הא דרנא. והני מילי — דיתרת כשרה — דקיימא דרנא דלוגי. אבל ביני ביני — כגון מלמטה לערוגה, כעיוניתא דוורדא שהיא בין שתי הערוגות מלמטה, או קצת דלמטה האומא על גבה שלא כסדר חיתוכא דלוגי — טרפה. ברייתא — רועות צלפון. ואמרי לה: ברייתא = צריאות ושמונת. עיוניתא — כמו "עיוניתא" — אונה קטנה דוורדא, על שם קלישתה ודדומה. והני מילי מגרמי — מתחת. [מכאן שייך לעמוד צ] אפילו כטרפא דאסא — קטנה כעלה של הדס. ומדכדנ רב אשי למטרפה שמע מינה לאו אורחה. וכהני דין דליה צרונא דידהו, אי משכחינא ריאה דליה צה עיוניתא —

כשרה. ויש אומרים שאם חסרו אונות הימין — מצטרפין לה כשהיהו, הוילן ויתרת היא. וכתשומת הצנליים מנלמי כן, אבל לא שמעתי, ואין הדבר נראה נעמי, הוילן ולא קיימא דרנא דידהו — יתרת היא. וזוהי האלויות להיות — חסרות, והיא לה כחליף וטרפה. וכדמשתכחין תרמי עיוניתא, שמעמי מפי מורי הזקן שחלקן צה גדולי הדור רבי יהודה צן רבי צרון וצצירי, ולא פירש לי דעמו. ונראה לי שהיא טרפה, דהא יתרת דעיני צני היא, ולאו אורחה, דחלף גופה לא אכשנן אלא משום דכל הך ברייתא הכי אית להו.

מסורת הש"ס
א. חולין מג"ב, נח"ב.
גרסות
היה יתיב רב אחא אבבא בחלק מכתתה"י: יתיב רב אחא בר [ביבין] [אבימי] אדשא וראה גם לחלן.
אמר ליה מאי אמר לך יש בכתי"י: כי נפיק אמר ליה מאי אמר לך.
אכשרה ניהלה בכתי"י ועוד ובדפוי"י: אכשרה ניהלה.
הדר עיילה יש בכתי"י: הדר עול לקמיה ואומר ליה דליעיין.
למאן דיתיב אבבא בחלק מכתתה"י: למאן דיתיב אדשא.
לית הלכתא כוותיה דרבא גרסת הר"ד: לא תצערן לית הלכתא כותיה דרבא.

מסורת הש"ס
א. חולין מג"ב, נח"ב.
גרסות
היה יתיב רב אחא אבבא בחלק מכתתה"י: יתיב רב אחא בר [ביבין] [אבימי] אדשא וראה גם לחלן.
אמר ליה מאי אמר לך יש בכתי"י: כי נפיק אמר ליה מאי אמר לך.
אכשרה ניהלה בכתי"י ועוד ובדפוי"י: אכשרה ניהלה.
הדר עיילה יש בכתי"י: הדר עול לקמיה ואומר ליה דליעיין.
למאן דיתיב אבבא בחלק מכתתה"י: למאן דיתיב אדשא.
לית הלכתא כוותיה דרבא גרסת הר"ד: לא תצערן לית הלכתא כותיה דרבא.

כל הני חיוי ברייתא הכי אית להו יש בכתי"י: כל הני עיזי ברייתא הכי אית להו כן גרסת בח"י ונוסי, וגרסת רה"ג כלפנינו. ובכתי"י ועוד כלפנינו, ונוסי: ואמרי לה כל הני עיזי ברייתא הכי אית להו וכן ברבינו גרשום, וראה עוד בדק"י, ולעיל מג"ב, ולאח"י נח"ב, והני מילי מגרמי יש בכתי"י ובמקורות: והני מילי מקמיה.
העולם
אונות הריאה
קנה

כאן נראית הריאה כשהבהמה תלויה וראשה למטה, כשלמעלה שתי ה"אומות" הגדולות, ולמטה שלש אונות מימין, ושתיים משמאל. במרכז נראית "העיוניתא דוורדא".
1 אומא
2 אונא ארוכה ועבה
3 אונא אמצעית
4 אונא המתפצלת
5 אונא עליונה
6 אונא משוכה כחץ
7 עיוניתא דוורדא
וראה גם נספח תמונות עמ' 7.

אם היה חסיר [חסר] אונא, או יתיר [יתר]. או חליף [מוחלף בסדר] שתיים מימין ושלוש משמאל — הרי זו טרפה. מסופר, שהוא יתירא דאתאי לקמיה [אותה ריאה שהיתה בה אונה יתירה שבאה לפני] מרימר, הוה יתיב [היה יושב] רב אחא אבבא [על פתח] בית מרימר. כשיצא השואל, אמר ליה [לך] רב אחא: מאי [מה] אמר לך מרימר? אמר ליה [לך]: אכשרה ניהלה [הכשיר אותה לך]. תמה על כך רב אחא, שהרי רבא אמר שהיא טריפה, ואמר ליה [לך] לאותו איש: הדר עיילה קמיה [חזור והכנס אותה לפנינו] ועשה כן. אמר ליה [לך] מרימר, שידע מדוע הוא חוזר ומביא לפניו אותה שאלה: זיל אימא ליה למאן דיתיב אבבא [לך] אמור לו למי שיושב על הפתח: לית הלכתא כוותיה [אין הלכה כשיסתם] של רבא ביתרת, באונה יתירה. ומעירים: והני מילי [ודברים אלה] שאין היתרת טריפה — במקרה דקיימא כדרא דאוני [שעומדת]. נמצאת בשורה של שאר האונות. מימין או משמאל, אבל אם היתה נמצאת ביני ביני [בין לבין]. באמצע — טרפה היא. מסופר, שהוא רבא רבא דאתאי לקמיה [שבאה לפני] רב אשי, סבר רב אשי למטרפה [להסירך] אותה] כפי שאמרנו. אמר ליה [לך] רב הונא מר בר אביא: כל הני חיוי ברייתא הכי אית להו [אותן חיות, בהמות, הרועות בשדה כך יש להן]. אונה יתירה כזו, וקרו לה טבחי [וקוראים לה טבחיות] לאונה היתירה הזו "עיוניתא דוורדא" [אונת הוורד הקטנה]. ומוסיפים, והני מילי מגרמי [ודברים אלה אמורים מבפנים]. בצד הפנימי של הריאה, הפונה לכיוון הלב.

תוספות

כל הני עיזי ברייתא הכי אית להו — והא דאמר דביני ביני טרפה, היינו היכא גדולה הרבה, ואין דומה לעיוניתא דוורדא. פירש בקונטרס דכי משתכחין תרתיה — דטרפה, דהא יתרת דביני ובני לאו אורחה, דחלף גופה לא אכשר אלא משום דכל הני עיזי ברייתא הכי אית להו. ואם אין לה אפילו אחת — כשרה. ורבינו אפרים אומר, דעל אחת לא היה אומר "כל הני עיזי ברייתא הכי אית להו", ולא היה סבור רב אשי למטרפה, דהא כולהו אית להו. אלא ודאי אפילו על שנים דכשרה משום דהני עיזי ברייתא הכי אית להו, ולפיכך אם אין לו אפילו אחת — טרפה. ונראה דאין ריאה מבהמות שלנו, דשמה חלוקות משלהם, כדאשכחן בפרק "הלוקח בהמה" [בכורות יט, ב], דפרה בת שלשה שילדה ודאי לכהן, ובהמות שלנו יולדות לפעמים בשנה שניה. אם לא שנאמר דכשילדת בשנה שניה תשש כחה ושוב לא תלד עד שנה רביעית. ועמא דבר כרש"י. מדקאמר: וקרו לה טבחי "עיוניתא דוורדא" משמע כפירוש, דאין שם אלא היא. דלא מסתבר כלל לומר דקאי אשניה. ובכל מקום שהיא סרוכה — טרפה, ואם חסר אחת מן האונות — אין העיוניתא מצטרפת להשלים.

עיונים

חסיר לכאורה, לא נשנו טריפות אלו במשנה. והרמב"ם בפירוש המשניות כתב כי "חסיר" הוא מה שנינו במשנה: הריאה שחסרה, וכן עולה מדברי רש"י (אך ראה להלן עמוד ב).
יתיר כתבו רש"י ורמב"ם שהוא לפי הכלל ש"כל היתיר — כנטול דמי (=נחשב) (ראה להלן נח"ב). אבל יש שכתב כי אונה יתרת עושה טריפה משום שסופה להתפרק ולעשות נקב בריאה (שמלה חדשה). והסבירו כי לפי דעתו, "יתר כנטול" נאמר רק באבר שלם, ואונות אינן אבר שלם (ע"ה"ש, תפארת יעקב).
חליף רוב המפרשים הסבירו כי מדובר בחילוף של ימין לשמאל. וכיון שיש שתי אונות מימין ושלוש משמאל, הרי חסרו מצד אחד, ואין צד אחד משלים לצד אחר (רמב"ם, מאירי). וכן כתב רש"י (לעיל מג"א) ש"חליף" הוא בכלל חסרה, שהאונה חסרה במקום בו היא ראויה להיות. ויש שכתב כי לפי זה אם היו ארבע משמאל ושלוש מימין שהיא כשרה, כיון שאין חסר כלום מימין (פרי חדש). אבל כמה מפרשים סבורים (מהרי"י, וי"ל, וכן נפסק להלכה) שאף זה בכלל "חליף", שלעולם אין להיות בשמאל יותר מבימין. ולפי דרך זו, החילוף הוא פגם לעצמו, שאינו נובע מיתור או חיסור (ראה יבין שמועה, תורת חיים). עוד כתב מהרי"י וי"ל כי יש חילופים נוספים, כגון שהאונה האמצעית של ימין גדולה מן התחתונה, בניגוד לרגיל. וכן שצורות האונות של ימין ושל שמאל נתחלפו (אבל מהרש"ל חלק).

לית הלכתא כוותיה דרבא ביתרת ואף ש"כל היתר כנטול דמי", יש לומר שדרכה של הריאה להתפצל פיצולים הרבה, ואין זה איפוא בכלל יתר ורק אם חסרה ממש מן המניין הרגיל הרי זו טריפה (מאירי, רד"ז על הרמב"ם). ויש שכתב כי היתר נחשב כחסר רק כאשר הוא שינוי ממנהגו של עולם, אבל יתרת זו שמצויה במקום הרגיל אינה אלא משום תוספת כח (יבין שמועה).
הוא ביני ביני וכו' מדברי הר"ף ועוד עולה כי המעשה בעיוניתא דוורדא סותר את מה שנאמר ש"ביני ביני" היא טריפה, ולשיטת הגמרא כאן אונה נוספת המצויה שם אינה עושה טריפה. אבל מדברי התוס' משמע שעיוניתא דוורדא היא ענין לעצמו, ומה שנאמר ש"ביני ביני" טריפה הוא באונה גדולה הרבה, שאינה דומה לה (וכן דייק בעל העיטור שאין כאן מחלוקת, ממה שלא נאמר "ולא היא", דהיא ביני ביני" וכו').
כל הני חיוי ברייתא הכי אית להו יש שפירשו "בריייתא" מלשון בר, שדה, כלומר, הרענות באפר (באחו). ומדברי ראשונים אחרים ניתן להבין כי הכוונה לחיות או בהמות בר (ראה להלן). ויש שפירשו "בריייתא" במשמעות בריאות. ורבים גרסו כאן "כל הני עיזי", ועל כל פנים, עולה מכאן כי די שבחלק ממיני הבהמות קיימת תופעה זאת על מנת להכריע שאין בכך טריפה (רא"ש).
ומן הדיון כאן נראה לכאורה שרב אשי לא ידע שקיימת אונה כזאת. ויש שתמה כיצד ייתכן הדבר, שאדם גדול כמותו, שהיה רגיל לדון בעניני טריפות, לא היה יודע דבר זה. ועוד, שקשה להניח שדבר המצוי לפנינו בכל הבהמות לא היה כך בזמן הגמרא. ולכן פירש שהיו שם שתי "עיוניותא", ועל מקרה זה נסב הדיון. ולדרך זו יש לומר כי "חיוי ברייתא" ענינו חיות או בהמות בר, שלא היו מצויות לפני רב אשי, והיו להן כמה עיוניות. וכן העיר ר' ישעיהו דטראני (הרי"ד) שהעידו לפניו על ה"בופאל" שיש להם עיוניות מרובת, ועל פי זה פירש ש"הני חיוי ברייתא הכי אית להו" לא על עיוניתא

